

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Dysertacja pt. *Terminologia prawa rodzinnego w dwóch przekładach Kodeksu Napoleona z 1 poł. XIX wieku* wpisuje się w badania diachroniczne, w których podjęto kwestię wpływu francuskiej kodyfikacji na polską terminologię z zakresu prawa rodzinnego. W rozprawie doktorskiej uwzględniono aspekt historycznojęzykowy, zastosowano ujęcie porównawcze (polsko-francuskie), a także odwoływano się do zagadnień nauki prawa, co wynika z interdyscyplinarnego charakteru pracy. Podjęta tematyka wpisuje się w nurt badań juryslingwistycznych.

Celem dysertacji jest przedstawienie formowania się polskiej terminologii prawnej na początku XIX wieku z uwzględnieniem wpływu Kodeksu Napoleona. Czas ten jest istotny, biorąc pod uwagę zmiany w zakresie prawa uwarunkowane wprowadzeniem pierwszej nowoczesnej w dziejach polskiego prawodawstwa kodyfikacji. Kształtowanie polskiego języka prawnego dokonywało się przy adaptacji tekstu francuskiego. Bazę materiałową stanowi pierwsza część francuskiego ustawodawstwa. Badaniem objęto przekłady Kodeksu Napoleona autorstwa dwóch tłumaczy. Wersja Franciszka Ksawerego Szaniawskiego *Kodex Napoleona. Code Napoléon. Codex Napoleonis* pochodzi z 1813 roku i jest wydaniem trójjęzycznym polsko-francusko-łacińskim. Drugi przekład *Kodeks Napoleona Księstwu Warszawskiemu (...) za prawo cywilne podany (...)* jest autorstwa Franciszka Ksawerego Michała Bohusza i pochodzi z 1810 roku. Dodatkowo wykorzystane zostało wcześniejsze tłumaczenie Franciszka Ksawerego Szaniawskiego z 1808 roku, które zawiera przypisy — *Kodex Napoleona z przypisami. Tom I*. W analizie wzięto również pod uwagę dziewiętnastowieczne teksty prawnicze, mające na celu wyjaśnienie kwestii ujętych w francuskiej kodyfikacji. Ponadto uwzględniono historycznojęzykowe i współczesne, a także specjalistyczne, opracowania leksykograficzne, oraz teksty wcześniejszego i aktualnie obowiązującego prawa.

W części teoretycznej pracy omówione zostały m.in. kwestie związane z historią Kodeksu Napoleona, przekładami kodyfikacji na język polski, zakresem pojęcia terminologii rodzinnej, specyfiką języka prawnego i języka prawniczego, tłumaczeniem tekstów prawnych oraz teorią tłumaczenia w XIX wieku. Dysertacja składa się z sześciu rozdziałów analitycznych, którym odpowiadają grupy semantyczne wyodrębnione z wyekscerpowanych materiałów. Dotyczą one terminologii związanej z relacjami rodzinnymi (rozdział 1), małżeństwem

(rozdział 2), rozwodem (rozdział 3), opieką (rozdział 4), przysposobieniem (rozdział 5) oraz dokumentami (rozdział 6). W każdym rozdziale wychodząc od francuskiego pierwowzoru, wskazuje się polski odpowiednik bądź odpowiedniki terminów. Następnie uwzględnia się odnotowanie wymienionych ekwiwalentów w tekstach prawniczych z XIX wieku, we wcześniejszym prawie polskim, w opracowaniach leksykograficznych (historycznojęzykowych oraz współczesnych), a także w dzisiejszym języku prawnym. W analizie zwraca się uwagę na sposób tworzenia nazw pojęć prawnych, niejednokrotnie nowych w dziedzinie prawa bądź zmodyfikowanych w stosunku do wcześniej istniejących, korzystanie przez tłumaczy z rodzimych zasobów językowych, użycie zapożyczeń ze względu na oświeceniową ideę puryfikacji języka ojczystego, tworzenie nowych jednostek, stosunek wobec oryginału i jego wpływ na formę nowego terminu (wskazanie ewentualnych kalk językowych), stopień wariantywności dziewiętnastowiecznej terminologii prawnej, a także trwałość terminów używanych przez tłumaczy Kodeksu Napoleona. Kolejną kwestią jest uwzględnienie kolokacji z omawianymi terminami, co umożliwia prześledzenie połączeń wyrazowych funkcjonujących w dziewiętnastowiecznym prawie. Ostatnią część stanowi wyodrębnienie tendencji w wyborach tłumaczeniowych, czyli sposobów przetłumaczenia struktur z języka wyjściowego, co odsłania praktyczne podejście tłumaczy do pracy translatorskiej oraz ukazuje wpływ francuskiego oryginału na konstrukcje syntagmatyczne w języku docelowym.

Kształtowanie polskiej terminologii prawnej w XIX wieku przypadło na przełomowy moment w historii prawodawstwa. Tłumaczenia francuskiej kodyfikacji stymulowały rozwój polskiego prawodawstwa i polskiej terminologii prawnej. Badania udowodniły istnienie dwóch tendencji dziewiętnastowiecznych tłumaczy: zachowawczej, polegającej na wykorzystywaniu dotychczasowej terminologii adaptowanej do nowych pojęć prawnych, oraz innowacyjnej, polegającej na wprowadzaniu nowych terminów. W analizowanych materiałach daje się zauważyć polonizację terminologii prawnej, stanowiącą pokłosie oświeceniowych idei puryfikacji języka ojczystego. W przekładach Kodeksu Napoleona zredukowano wariantywność terminologiczną znaną z wcześniejszych tekstów prawnych. Tłumaczenia przyczyniły się do systematyzacji języka specjalistycznego. Istotny jest fakt funkcjonowania terminów wprowadzonych w polskich przekładach Kodeksu Napoleona we współcześnie obowiązującym prawie. Analiza kolokacji zaś wykazała powstanie wielu nowych połączeń wyrazowych, które w pewnej części przetrwały we współczesnym tekście prawnym. Wyodrębnione tendencje tłumaczeniowe natomiast uświadomiły wpływ francuskiego

oryginału na konstrukcje syntagmatyczne w przypadkach wiernego oddania struktury języka wyjściowego, co zdarzało się bardzo często. Z drugiej strony w tendencjach daje się zauważyć pewna swoboda translatorska — nie odnotowano bezrefleksyjnego odwzorowywania konstrukcji syntagmatycznych pierwowzoru, a tłumacze eliminują pewne elementy lub je dodają, by zachować jasność przekazu w języku ojczystym. Tłumacze francuskiej kodyfikacji weszli w dialog tradycji z nowoczesnością, a przekłady świadczą o wysokiej świadomości językowej ich autorów.